

נדה הדיבר

לע"נ הטהורה של מורנו ורבינו עט"ר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח' נחשונים 3 (מאחורי בירנבוים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת בלק, ט"ז בתמוז תשע"ה, גליון מס' 296

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
7:29	8:34	9:03
7:13	8:31	9:06
ירושלים		

חידות השבוע

1. כהן שנשא כדת וכדין אשה כשרה והגונה לכהונה וילדה לו ממנו בנים (לא זינתה ולא נאנסה ולא נתרנשה וכיו"ב), ואעפ"כ אינם כהנים.

- לפי השבוע -

2. מי בפרשה אומר למי "אני אח ש" סבא שלך" ?

נושא הלכתי לפרשת בלק

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

הריגה או כיבוי דליקה בשבת על ידי שם קדוש או סגולה

[במדבר י"ב, ו] ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה. ברבינו אפרים (ליקוטים בסוף הפרשה): ויאמר מואב אל זקני מדין, אתם בני אברהם והם בני אברהם, לכם נתן מתנות ולהם נתן מתנות, להם מסר שם לכם מסר שם, בואו ונקללם בשם. ענה בלק אין הקללה מועלת, לפי שאין שם טמא חל על שם קדוש, אלא נשלח אחר בלעם שיודע השעה [ויקלל], וזהו וישלח מלאכים לקרוא לו.

שאלה: האם יש איסור להרוג על ידי שם קדוש או קללה, וכן אם מותר לכבות דליקה בשבת או שאר מלאכות על ידי סגולות.

הנחת חלת שבת כנגד הדליקה בסגולה לכיבוי¹

כתב בספר שבט מיהודא (מה"ר יהודה גרינוולד אב"ד סאטמאר, בשלח) בפסוק ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת עד הבוקר (שמות טז, כג), שיש לדייק שה' די באמרו הניחו אותו עד הבוקר. ופירש שבא ללמדנו שהוא סגולה בהניחו מלחם ליל ש"ק על השולחן להשפיע ברכה ע"ז לכל השבוע. וכתב: וראיתי בחמי [הג"ר יוסף יחפא סופר, בן החת"ס] ז"ל, כשנפל נר שבת על המפה, היה מניח בצד הנר מלחם השבת, וכבה מעצמו. כן ראיתי כמה פעמים, והיה זה לו בקבלה מאביו מרן החתם סופר זלה"ה. ומזה נראה כי כח הלחם של שבת יש לו סגולה לשמירה בבית. והיינו ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת, ר"ל לצורך משמרת בבית. – אולם דו"ה הגה"ק מסוואליווע בספרו דברי יצחק (אות ל) כתב: ומה שנוהגין העולם לבלי שבת כשפתילת הנר משתלשל על צדו ומתקלקל, אזי נוהגין להניח כנגדו מלחם המיוחד לשבת, ואז תיכף חוזר לשמור תמונתו, ולדלוק על השיעור השוה, והעולם מחזיקים את זה לאות ולמופת. אמר כבוד אדמו"ר הה"ק מהר"ש מבעלזא זצוקלה"ה על זה, שדבר זה הוא מדרכי האמורי ואסור לעשות כן. ואכמ"ל.

הבית הלוי כיבה שריפה (בימות החול) מרחוק

בחשוקי חמד (וילנרשטיין, סנהדרין קא, א) הביא: שמעתי שמרן הגר"ז מבריסק זצ"ל סיפר, שפעם אחת הגיע אדם אל אביו מרן הגר"ח זצ"ל ושאלו למה לא שמענו מופתים על גדולי ליטא, ענה לו הגר"ח משום שלא עשו עסק מזה, ואם אתה רוצה יש לי לספר לך שלושים מופתים מאבי הבית הלוי, ואחד הסיפורים שסיפר לו, פעם אחת פרצה שריפה בבריסק, אמר לי הבית הלוי לך תביא ספל מים ותשפוך כאן ליד, וכן עשיתי, והאש עדיין לא שקעה. אמר לי אבי תביא ספל מים נוסף ותשפוך כאן, וכששפכתי את הספל השני,

1. בנידון שלפנינו והדומה לו הארכנו בס"ד פעמיים בנוה ההיכל לפי חקת (153-250), ובפרט בדברי הקהילות יעקב (ב"ק, מה) המפורסמים, בענין חיוב תשלומין כשמוזק על ידי פעולות שמות הקודש או סגולות או כשפים. ולא אמרו רבן ככפילא.

ראינו איך שהאש שהיתה רחוקה מעמנו שקעה לפתע. ויש להסתפק אם פרצה אש בשבת, האם מותר לכבות את האש בצורה זאת, דהיינו לשפוך מים שלא במקום האש, כדי שהאש תשקע. – וכן מסופר על המגיד מקאזניץ ז"ע, שהביט על השריפה ושקעה האש מיד.

בלעם חשש משבועת לבן אני לא אעבור לרעה

הג"ר אברהם פלאגי בספרו אברהם אנכי (בלק, ג) הביא בשם שארית יעקב (אלגאזי, בלק דרוש ב פח, ג) שחששו בלק ובלעם שהוא לבן כמ"ש בתרגום יונתן (כאן), לברית ולשבועה שנשבע לבן ליעקב (בראשית לא, נב) עד הגל הזה וגו' אם אני לא אעבור אליך וגו' לרעה. שיאמרו להם כמו שהביא הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (שכחת הלאוין) בשם אגדה (בראשית רבה, ויצא, ועוד): אמרו בשעה ששלח דוד את יואב לארם נהרים ולאדם צובה וכו', פגע במואבים ובקש לזנוב, הוציאו לו אסטריות שלהן אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה (דברים ב, ט) וכו', הלך לו [דוד] אצל סנהדרין, אמר להם רבובי וכו', ולא הם פרצו את הגדר תחלה שנאמר וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וגו' ועתה לכה נא ארה לי. ופירש השארית יעקב סיבות שונות מדוע סבר בלק שלא תחשב קללת בלעם לפריצת גדר, ומדוע טעה בזה, ואכמ"ל. והר"א פלאגי כתב שטעה שסבר שלא תקרא פריצת גדר אלא בבואו להלחם בחרב, אבל לא באופן שאינו עושה כלום אלא קללה בפה. וזה מה שאמר 'לקרא לו לאמר', אמירה לבד. ועתה לכה נא 'ארה' לי.

שיטת המהר"י חאגיז בהורג על ידי שם או כישוף

והטעם שסבר בלק שקללה בפה אינה פריצת גדר, שחשב שאין ההלכה כדעת המהר"י חאגיז בספרו הלכות קטנות (ח"ב סי' צה), שמי שהרג על ידי שם או כישוף חייב משום רוצח, שהוא כמו ממיר, דבדיבורו עבד מעשה. והוא כזורק חץ להורגו, ועליו נאמר חץ שחוט לשונם (ירמיה ט, ז). והביא הגר"א פלאגי שאביו הגר"ח זצ"ל בשו"ת לב חיים (ב, קפח) הביא כמה אחרונים שכתבו להתיר לכבות דליקה בשבת על ידי סגולה, לכבות דליקה בשבת על ידי סגולות, כגון אמירת מזמור שירו לה' שיר חדש כנגד האש, או להראות איזה שמות הקודש כמובא בספר מפעלות אלקים. וכן להרוג נחשים

ד"ה הצד) ששמואל לר' שמעון קאמר, וליה לא סבירא ליה. וא"כ כוונת רש"י דברייתא דלוחשין היא אליבא דרבי יהודה הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ואסור לצוד נחש שלא ישכנו, וחייב משום צד, אבל על ידי לחישה שרי. ומוכח שמותר לברוא בשבת בספר יצירה.

היתר לחישה בשבת אינו משום סכנה אלא דאינו כצד בידים

שוב הביא בגזע ישי את דברי המרכבת המשנה הנ"ל, וכתב שלפי מה שפירש בכוונת רש"י שרק משום סכנה מותר, אם כן אין מכאן ראייה להתיר בריאה בספר יצירה בשבת, אלא להיפך, מכאן ראייה לאסור מן התורה לברוא בשבת, שנחשב כבונה ולש בשבת, אף שאינו עושה מעשה בידים בגוף הנברא, מכל מקום עקמת שפתיו הוי מעשה, כשם שאסור לצוד נחשים על ידי לחישה בשבת, אם לא משום סכנה. אך הגזע ישי דחה פירושו, דמלבד שלשון רש"י 'ואין בכך משום צידה' משמע שרוצה לומר שלחישה אינה צידה. קשה לומר שהברייתא באה ללמדנו שמותר ללחוש בשעת סכנה, שהרי פשוט הוא שמותר, דאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש. והרי התירו להורג בידים בשבת ברצין אחריו (שבת קכא, ב), וכל שכן לצודן שהוא קל יותר, כמו שכתבו תוס' (שבת קכא, ב ד"ה כל), ועל כרחך אין כאן סכנה. ומותר משום דלחישה אינה כצד בידים. וה"ה בברוא ע"י ספר יצירה.

מלוחשין בשבת מוכח שאסור לברוא בספר יצירה

שוב כתב הגזע ישי להוכיח מדברי רש"י הנ"ל, שבריאיה על ידי ספר יצירה אסורה בשבת, אף שבמאסף הנחשים ע"י לחישה פטור. שכוונת רש"י במה שכתב ואין בכך משום צידה, היא שכיון שלא צד בידים אלא ע"י לחישה, שאין דרך צידה בכך, הרי זו צידה שלא כדרכה, ומותר. וכן כתב הלבוש (א"ח שכת, מה), וז"ל, ואין בכך משום צידה, שאין זה דרך צידה. ולפי זה אין היתר זה מועיל לבריאיה על ידי ספר יצירה, שבורא באותיות שבהן נברא העולם. ובדרך זו נבראו כל הברואים. א"כ נחשב כבונה ולש בשבת, ואסור. שהרי לחישה נחשים הותרה רק משום שאין דרך צידה בכך, והוי צידה כלאחר יד שמותרת במקום צער. מה שאין כן בריאה ע"י ספר יצירה, דרך בריאה בכך, ואין כלל דרך אחרת לברוא. והעושה כן עבר על לא תעשה כל מלאכה ביום השבת. וע"ש שדן אם יש חיוב חטאת וסקילה על בריאה ע"י ספר יצירה, אף שלא עשה בידים, ואכמ"ל.

כיבוי שריפה בשבת ע"י סגולה אסור

וכתב הלב חיים (שם) שלמסקנת הגזע ישי בהבנת דברי רש"י בסנהדרין, אין סתירה מדברי רש"י לדברי ההלכות קטנות שאסור להרוג על ידי שם, וכוונתו שמסקנת הגזע ישי שאיסוף על ידי הלחישה נחשב כאילו אסף ביד, אלא שפטור כיון שאין דרך צידה בכך. א"כ גבי הריגה ע"י שם, גם כן נחשב כעושה ביד וחייב. שהרי באיסור הריגה אין צריך שיהיה דרך הריגה בכך. ולפי זה כתב גם לאסור לכבות דליקה בשבת על ידי סגולות, כגון אמירת מזמור שירו לה' שיר חדש כנגד האש, או להראות איזה שמות הקודש כמובא בספר מפעלות אלקים. – ולא ירדתי לכוונתו, שהרי לכאורה לפירוש זה ברש"י, יש להתיר כיבוי כזה, כיון שאין דרך כיבוי בכך.

כיבוי שריפה בשבת ע"י סגולה מותר

אולם הלב חיים עצמו (שם) חזר והתיר לכבות על ידי סגולה, על פי דברי שו"ת זרע אמת (להג"ר ישמעאל הכהן, א, א"ח מד) שהתיר להפעיל בשבת משאבה ידנית השואבת מים לתוך צינור, והמים מגיעים לקצה הצינור, שם מכוונים אותם על הדליקה. שהמפעיל את המשאבה אינו מכבה בכחו, אלא גורם שמי שמכוון הצינור לאש יכבה, והוי גרמא בעלמא, ולרבנן (שבת קכ, ב) גרם כיבוי מותר ולרבי יוסי אסור. והקשה א"כ מדוע זוהר ורוח מסייעת חייב (ב"ס, ס, א), הא הוי רק גורם. ותירץ שכהגורם אינו עושה מעשה מיד, והדבר נעשה על ידי פעולתו רק לאחר זמן על ידי דבר אחר, כמו כשמוניח מחיצת כלים מלאים מים, ואח"כ יבקעו ויכבו הדליקה מותר, כמו שכתב הט"ז (א"ח שלד, יח). וזו גרמא המותרת אף לעניין שבת. אבל כשנעשית המלאכה עצמה על ידי פעולתו, אף שנעשית בסיוע דבר אחר חייב, כמו בזורה ורוח מסייעת, שאי אפשר לעשות אלא בסיוע הרוח. דמלאכת מחשבת אסרה תורה בגרמא כזאת, שעושה בעצמו ומסייעת על ידי הרוח. והו"ל גרמא דגרמא וליכא חשש איסור. – ולדבריו מסיק הלב חיים שהיות וע"י הסגולה

ועקרבים בשבת ע"י שמות, מטעם פקוח נפש. וזה שאמר בלק לבלעם, דאם אתה חושש לדעת ההלכות קטנות, שאפילו ע"י אמירה אסור להרוג, הרי הנה כיסה את עין הארץ והוא יושב ממולי, כפירש"י להכריתני, לשון כי אמילם. וכיון שיש חשש סכנה בדבר, הבא להרגך השכם להורגו, ומותר. אלא שהבל יפצה פיו, דאין כאן ודאי סכנה. ומה גם שהזהירו ישראל אל תצר את מואב (דברים ב, ט) ואם כן אין חשש סכנה. לכן ויחר אף ה' בבלעם כי הולך הוא (במדבר כב, כב). ובחשוקי חמד (זילברשטיין, יומא פג, א) הסתפק הביא דוגמא לעשיית מלאכה בשבת בדרך סגולה, שעושה סגולה למחר צמיחת האילנות, והוא על ידי שמבשל בשר וחלב ומניחו על האילן, כמובא בספר שיחת חולין של ת"ח (איטנגא, אסיפת גאונים לו). ויש להסתפק, אם יניח בשבת את הבשר המבושל, האם יעבור על איסור זורע. והאם נחשב לנהנה באיסורי הנאה, כיון שלא הוי הנאה בדרך הטבע כי אם בדרך סגולה.

ממשה נלמד שהורג ע"י שם נחשב להריגה

גם המהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (א"ח קצט) דעתו כבעל הלכות קטנות (ה"ל) שפשיטא מלתא דחייב, דקרא כתיב (ויקרא כד, כא) ומכה אדם יומת, ובמשה רבנו ע"ה מצינו שהרגו בשם המפורש, וכתב ביה לשון ויק את המצרי (שמות ב, יב), א"כ בכלל מכה אדם יומת הוא, כיון דבדיבורי עבד מעשה, היינו כהורגו בידים וחייב עליו כנ"ל. [ועיי' בספר נחלת יעקב (שמות, אבני שוהם ח) הביא בשם זרע בוך שאי אפשר להרוג בשם המפורש בלא הכאה תחילה, ורק המשיח נאמר בו (ישעיה יא, ד) וברוח שפתיו ימית רשע, וזו היתה טענת דתן ואבירם, שאמרו למשה שלדברך שאסור להכות אפילו רשע, אינך יכול להרגנו בשם המפורש, כי צריך גם להכות ביד, ע"ש]. וכן משמע מהחיד"א בדבש לפי (מערכת מ' אות ה' ובהשטות) שפירש בשם המקובלים שמה שאמרו כמה פעמים בש"ס נתן בו עינו ונעשה גל של עצמות, אין הכוונה שהרגו בשם, שנחשב כהריגה, אלא שהוציאו ממנו ניצוצ הקדושה, וממילא נתבטל. ולכן לא נחשב זה כהורג נפש.

מלוחשין בשבת על עקרב אין ראייה שלחישה אינה כמעשה

והלב חיים הקשה על ההלכות קטנות, שיש להוכיח שהעושה ע"י לחש וסגולה אינו כעושה בידיו, ממה שאמרו בסנהדרין (קא, א) שלוחשין בשבת על עקרב ואינו אסור משום צידה. אולם הביא בשם מרכבת המשנה (אלפנדרי, עבודה זרה יא, יא) שהביא בשם הבאר שבע (סנהדרין שם) שהבין בדברי רש"י שכתב ואין בכך משום צידה, שכוונתו שלחש זה שלוחש ומקבץ יחד את הנחשים ואת העקרבים במקום אחד, אין חשוב צידה, ולכן אין איסור ללחוש בשבת. ותמה עליו דמדבריו משמע דהצד מפני שלא יזיקו אסור, והא משנה שלמה שנינו (ערוית ב, ה) הצד נחש בשבת אם מתעסק שלא ישכנו פטור, ואמר שמואל (שבת ג, א) פטור ומותר. ולכן פירש שהכוונה שאין איסור שיחה בטלה בשבת בלחישה זו, כמו שפירש הכסף משנה (שם) בדעת הרמב"ם ע"ל. והמרכבת המשנה מפרש שכוונת רש"י לומר שאינו אסור משום שבת, שהרי כיון שהוא בשביל שלא יזיקו אין כאן איסור צידה, ומותר, וכבמשנה דהצד נחש. וזה נראה מוכרח מדעת רש"י ז"ל, שכתב 'שלא יזיקו', שאם יש סכנה מאי ואין בכך משום צידה דקאמר, דמשמע הא איכא משום צידה אסור, ואמאי, הא אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש. ואי ליכא סכנה, אמאי מותר אפילו בחול, הא איכא איסורא דחומר חבר, דכן ס"ל לרש"י ז"ל בפירוש חומר חבר, שמקבץ נחשים ועקרבים במקום אחד, אלא ודאי דמיירי שיש סכנה, ואפילו בשבת מותר, ואין בכך איסור צידה. אם כן אין מהיתר הלחישה בשבת במקום סכנה ראייה שלחישה אינה נחשבת כעושה בידיו.

מלוחשין בשבת על עקרב מוכח שמותר לברוא בספר יצירה

והביא הלב חיים שבספר גזע ישי (למהר"ש אשכנזי, מע' א, א-ב) האריך להוכיח שאסור לברוא בשבת על ידי ספר יצירה, אף שאינו עושה שום מעשה בידים, רק בדיבור, ודן אם מחוייב חטאת וסקילה על כך. ורצה להביא ראייה להיתר מרש"י סנהדרין הנ"ל, שלוחשין בשבת ואין בו משום צידה. והביא את דברי הבאר שבע הנ"ל. ויישב תמיהתו על רש"י מהמשנה עדיות הנ"ל, שהצד נחש בשבת פטור, שהרי המשנה היא בשיטת רבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה מותר, כמ"ש בגמ' (שבת קז, ב). וכבר כתבו תוס' (שבת ג א

נמצא שבשעה שזרעו עשו מעשה זריעה גמור, כי סוף סוף זרעו בקרקע טובה, ומה אכפת לי שהקרקע הגיעה לכאן על ידי נס, משא"כ אם בשעה שעושה את המלאכה הוא פועל על ידי נס כמו המעשה של רבי חנינא בן דוסא, אולי פטור, וצ"ע. – ולכאורה אפשר לדחות, שבמדבר הנס נחשב לטבע, שהיו מורגלים בנס, שנהפך טבע הבריאה, להצמיח אף במדבר.

עשיית סגולה לאילן בשביעית

ובספר דף על הדף (סנהדרין קא, א) הביא שמבואר מהך דלוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת, שאין בזה איסור צידה. כמו שהארכנו לעיל. והביא ממשנה ברורה (שכח, קמג) שביאר, שאף על גב דע"י לחש זה אינו יכול לזוז ממקומו עד שנוכל לתופסו, מ"מ אין זו צידה טבעית ע"כ. וכמבואר לעיל באריכות. ובספר דרך אמונה (להג"ח קנייבסקי, ירושלמי שביעית א, סב) הביא מדברי הירושלמי (שם) דאיתא: אין תולין תוכין בתאנה, כיצד מייית יתור מתאנה וכותב שטר (כן גורס הגר"א ז"ל שם), ותולה בה ואומר הדא עבדת ואת לית את עבדת, ופריך ולא כן תני אילן שהוא משיר פירותיו סוקרין אותו, ומשני תמן דלא יתיר פירותיו, והכא דיעביד לכתחילה. ומזה עולה דאסור לעשות סגולה לאילן בשביעית שיעשה פירות. והעיר ע"ז בביאור ההלכה (שם) מהגמ' כאן דמבואר דבאופן כזה של סגולה אין בזה איסור צידה, ומאי שנא שמיטה דגבי אסרו פעולה טבעית. וכתב שראה לאביו הגה"ק זללה"ה בקהלות יעקב לב"ק (מה) שכתב דשאני שבת דפטור כלאחר יד, וזה לא עדיף מכלאחר יד, [וכאמור הארכנו בדבריו בס"ד במקום אחר]. והעיר הגר"ח שליט"א דכלאחר יד עכ"פ אסור מדרבנן, וכאן התירו לכתחילה, וע"כ שאין זו מלאכה כלל. ועוד שאם הדרך לעשות כן אינו כלאחר יד.

חילוקים בין עשיית סגולה בשבת ושביעית

שוב הביא מספר כרם שלמה שכתב ליישב, דשאני שבת שהעיקר שהקפידה תורה הוא שינוח ממלאכה, ולחישת אינה מלאכה. אבל בשביעית שהתורה רוצה שהארץ תשבות, וכמ"ש בע"ז (ט"ו ע"ב), ודעת כמה ראשונים שגם ע"י גוי יש בה חיוב דאורייתא (עין לעיל ה"א סק"א). ואפילו להחולקים, עכ"פ האיסור הוא שהארץ לא תיעבד, ולכן גם ע"י סגולה הרי הארץ נעבדה על ידו. – אבל דעת ההלכות קטנות והסוברים כמותו, כמובא לעיל, שכיון שבדיבוריה איתעבד מעשה, נחשב כמעשה ממש.

עוד כתב לחלק דבשבת מיירי בלחישת בלא מעשה, וכאן בשביעית מיירי במעשה, ובכה"ג גם בשבת אסור. תדע דסוקרין בסקרא, שביקשו רחמים על העץ, דאטו אסור להתפלל בשביעית על האילנות שיתנו פְּרִיָם. – אבל הלב חיים התיר אף עשיית סגולות על ידי מעשה, וכן סגולת הנחת הלחם כנגד הנר היא ע"י מעשה.

עוד כתב שם דיש מקום לחלק בין שתי פעולות הנ"ל, דבלחש של הנחשים אינו משנה בהם כלום בפועל, ורק מתעכבים ולא יוכלו לזוז עד שאפשר לתופסם, והטעם שאין בזה צידה, דאין זה דרך צידה כלל ועיקר, שדרך צידה היא שהחיה בורחת, ועדיין יש לה כח לברוח, וסוגרים עליה את הדרך שלא תוכל לברוח עוד, זו היא צידה האסורה. אבל אלה שעל ידי אותו לחש ניטל מהם כוח הבריחה, שוב לא שייך בהם צידה. ועצם נטילת כוחו מלברוח לא מיקרי צידה, שאין זה דרך צידה כלל, אלא זו פעולה אחרת, וגם נטילת נשמה אין כאן, שהרי הוא חי כאשר היה. אבל בסגולה המגדלת פירות, הנה על ידי אותה סגולה בפועל ממש גדלים פירות, ולענין זה הוא כמו כל מעשה של עבודת קרקע או אילן, שבא לשבח האילן ולתת לו תוספת כוח, שמבחינת התוצאה משיג אותה תוצאה, אלא ששם עושה ע"י מעשה טבעי לגמרי, וכאן ע"י סגולה, ושייך בזה לגזור הא אטו הא, אבל בצידה שאין נעשה שום דבר הדומה לצידה, אף על פי שבפועל באמת משיג את עיכוב הבעל חי. אבל זה דומה למי שיכה ויחבול בבע"ח עד שלא יוכל לזוז, דיש בזה משום חובל, או נטילת נשמה, אבל אין זו צידה לכ"ע. וה"נ אין בו צידה, אלא שבוה גם חובל או נוטל נשמה אין בו, שהרי הוא עדיין בחיותו שלם ובריא. אבל שם הרי הפירות גדלו מכח הסגולה שעשה, או שאמר לצורך גידולם, א"כ בפועל יצאו ממנו פירות, אלא שהפעולה לא היתה טבעית, אלא סגולית. ובה אסרו משום העושה מלאכה, דשייך לגזור בכה"ג משום עבודה מעשית ממש, וככל גזירות חז"ל.

והמזמור שקורא אינו עושה שום מעשה לכבות, אלא שהוא איתערותא לתתא כדי שיהי' איתערותא לעילא. והמכבה הוא כביכול המשגיח בתחתונים, ע"י שרואה זכות מה שעושים למטה, והו"ל גרמא דגרמא, לכן בכי האי גוונא ליכא שום חשש איסור. – ואם כן מסקנת הלב חיים להתיר עשיית סגולה בשבת לכיבוי דליקה, ולאסור יצירת בריה על ידי ספר יצירה בשבת, דאיכא בזה משום בונה בהיות ובדיבורו ממש קעביד המעשה, וכדעת ההלכות קטנות לאסור להרוג נפש ע"י שם או כשוף, כיון דבדיבורו עביד מעשה.

בריאיה על ידי ספר יצירה מותרת שלא היתה במשכן

אך בשו"ת כרם חמר (למהר"א אנקאווא, א"ח ג) דן ג"כ בענין בריאה בספר יצירה בשבת, וכתב שכיון שבריאה כזו לא היתה בכלל מלאכות המשכן, אין להחשיבו לתולדה דבונה, כיון שאינה דומייתא דאב. והוא קל וחומר ממאסף המלח ממשרפות המלח, שאמרו בגמ' שבת (עג, ב) אמר רבא האי מאן דמכניף מילחא ממלחא, חייב משום מעמר, [ושאף הוא כמאסף בשבילן הוא, רש"י]. אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע. ופסקו הרמב"ם (שבת ח, ה) והרא"ש (שבת ז, סוף ב) ושאר ראשונים כאביי שאין עימור אלא בגידולי קרקע. וכן פסקו האחרונים, עיין מגן אברהם (שם, טו), ומשנה ברורה (שם, לו). ואף שמעשיו גרמו לאסוף המלח, פטור כיון שלא היה עימור דוגמתו במשכן. וכל שכן בנידון שלנו, שהכל הוא דרך לימודו וצירוף האותיות, ומה שנעשה ממילא נעשה, אין מקום לאסור. ולכן תמה על דברי הגזע ישי הנ"ל המחייב משום בונה ולש. ובאמת אי אפשר לחייבו אפילו משום תולדה דבונה ולש, דהרי האב הוא הבונה בדבר גשמי הניטל מיד ליד, ולא בדבר רוחני שלא היה בנין כזה במשכן כלל. וכתב, שלדברי הגזע ישי האוסר לימוד אותיות הצירוף לברוא גברא, יהיה אסור ללמוד כל דברים שבקדושה בשבת, שידוע הוא דע"י צירוף לימודו וחיודושי תורה היוצאים מפיו, הוא בונה עולמות ורקיעין, וכמו שאמר הפייטן 'אלין מליא יהון לרקיעיא', ואין סברא לחלק בין דבר רוחני נעלם לדבר גשמי ונגלה כבריאה בספר יצירה, כיון דסוף סוף ממילא נפיק, מאי נפקא מינה, זה לימוד וזה לימוד, ודנפיק ממילא נפיק, פעם נסתר פעם נגלה. – לדעתו לענין שבת יהיה מותר לעשות סגולה ולברוא בריה, כיון שלא מצינו בלאכות המשכן כעין זה.

ראיות הגר"י ענגיל שאין חיוב על פעולה ע"י סגולה

ובספר חשוקי חמד (ה"ל) הביא שכעין שאלה זו דן רבי יוסף ענגיל (קונטרס מ"ל דשבת, אות לו), ומציין לגמרא במסכת יומא (פג, א) מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ופירש הרמב"ם משום שאין הרפואה טבעית רק דרך סגולה לא מהני למידי דדינא. ועוד מציין לירושלמי שביעית (ה, ד) שמבואר שם שגם מלאכה סגולית נחשבת לעבודה בשביעית. ובאוצרות יוסף (י"ד ב, כט) מביא ראייה מדברי הש"ך (י"ד נז, מח) בשם הרשב"א, שכתב שאע"ג דאיסור טריפה הוא מפני שאינה חיה, מ"מ אפילו אם היה חיה י"ב חודש, אמרינן שהוא רק דרך נס, ועל כן לא מועיל להתירה, עיין שם. משמע מזה שאין חיוב על מלאכה שפועלת רק מכח סגולה ונס ולא מכח טבעי. יער"ש מה שדחה את הראיה מדברי הש"ך.

ראיות הגר"י ענגיל שיש חיוב על פעולה ע"י סגולה

עוד כתב הגר"י ענגיל (שם, מב) להביא ראייה שמלאכה הפועלת בדרך נס חשיבא מלאכה, דהא כל המלאכות נלמדות ממלאכת המשכן כמבואר במסכת שבת (מט, א) 'הם זרעו ואתם לא תזרעו', למרות שעפר מדבר אינו מצמיח באופן טבעי, ורק כשהיו ישראל במדבר היה מצמיח כמבואר בתוס' בחולין (פח, ב ד"ה אלא), ואם כן משמע שגם מלאכה הפועלת רק בדרך ניסית גם כן חשובה מלאכה, עיין שם. – והעיר בחשוקי חמד, דלכאורה יש מקום לחלק בין זריעה במדבר לבין שאר סגולות, שכשזרע במדבר, הרי עושה את כל הפעולות של מלאכת זריעה, אלא שבדרך הטבע לא אמור לצמוח מזה כלום, כי הקרקע אינה ראויה לצמיחה, וע"י נס הוא מצמיח, בזה אמרינן שיש חיוב בשבת. וכמו כן אם רבי חנינא בן דוסא יקח חומץ וידליק בו נר, אולי יתחייב בשבת. אבל כאשר חסר בפעולה עצמה שהאדם עושה, וכל מה שפועל הוא בדרך ניסית יתכן שפטור בשבת. ועוד אפשר לחלק, דיתכן שבמדבר הנס היה שהקרקע בו הלכו נהפכה לאדמה פוריה עוד לפני שזרעו,

ד, חילוק נוסף צריך לומר, כיון שאחר כל אלו עדיין קשה מה שאמרו בברכות (ו, א) רבי יהושע בן לוי שהיה ההוא צדוקי מצער ליה בקראי, ונטל תרנגול כדי לקללו ברגע של זעם כדחוריה כרבלתא, וניים אמר שמע מיניה לאו אורח ארעא, יש לומר שכיון שהוא תנאי מתחילת הבריאה שיצליח, נחשב כמעשה שלו ולא גרמא. - ולפי זה מסקנת הקהילות יעקב, שאף בנידון ההלכות קטנות, מי שהורג על ידי השבעה או כישוף, כיון שכבר מוכרח שיתקיים, ואין תלוי בהסכמת בית דין של מעלה, שפיר מתיחס המעשה אליו ומחוייב בנזקים ונידון כרוצח. אבל כל שהוא דרך תפלה או קללה שאין מתחייב שתקבל, ותלוי בהסכמת בית דין של מעלה אין המעשה מתייחס אלא, והרי הוא כעין גרמא שמותר.

דעת הר"י בר יקר שסגולה אסורה ותפלה מותרת

וכדבריו כתב הר"י בן יקר רבו של הרמב"ן בפירוש התפלה שלו, בברכת למשומדים, שאנו מבקשים שהמשומדים כרגע ימותו. והא דמייתי בברכות גם ענוש לצדיק לא טוב, היינו דווקא לענושו בהכרח, כי התם בכרבלתא דתרנגולא או בכשפים והשבעות, אבל יכולים להתפלל שלא ייטב להם, ואם לא ישמע התפלה יחדל, שאין הכרח בתפלה. [ולפי"ד העלה במשנת פיקוח נפש (ס"ו טו), דלעשות סגולה לקרב מיתת בעל יסורין אסור, אבל להתפלל ודאי דשרי].

חילוקי הקהילות יעקב בהורג על ידי שם או סגולה
לסיום אביא בקצרה את דעת הקהילות יעקב (ב"ק, מה) לעניין תשלומי נזק ואיסורים בעושה על ידי עין הרע וקללה, [שכאמור הארכתי בדבריו במקום אחר], שיש לחלק בין העניינים, ויש שלשה הגדרות בזה: א, היכא שלא נתכוין כלל להזיק, רק הביט עליו בתמיהה שהוא מצטיין בדבר מסויים יותר משאר בני אדם, ובזה מצינו שיש כח לראיית העין להזיק, כהא דב"ב (יד, א) שהצליח לעשות ס"ת ארכה כרחבה, ויהבו בי רבנן עינייהו ונח נפשיה, שפשיטא שלא נתכוונו כלל להזיק, הרי אלו נחשבים כאנוסים, שהרי אי אפשר שלא להתפעל מדבר פלא, ואין כלל כוונתם להזיק, והוי כשגגה היוצאת מפי השליט.
ב, היכא שנתנו בו עיניהם בתורת הקפדה, כבשבת (לה, ב) דאמר רשב"י על יהודה בן גרים, עדיין זה קיים. נראה שלא פעלו המיתה על ידי ראייתם על דרך שכתב הדבש לפי, אלא שהביעו דעתם שחייב מיתה על דרך פסק דין, ומן השמים הסכימו על ידם, וממילא נידונו מן השמים והרגום. ואין זה נחשב כלל פעולת הצדיק עצמו ואין מקום להחשיבו כמזיק או הורג.
ג, במקומות שקיללו בפירוש, כברכות (נו, א) שרבי קילל את בר הדיא. נראה שכל אלו לא היו דרך קללה, שהרי אסור לקלל אפילו בלא שם, אלא שכל אלו היה על דרך תפלה ובקשה. והסכימו בשמים על ידם, ואין זה נחשב אלא גרמא ומותר היכא שמחוייב כן ע"פ הדין.

פקודת משה - זיזו ההיכל

ממרו רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

ובאופן נוסף י"ל "מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל", דהנה רש"י ז"ל מביא מקודם עה"פ "שתום העין" שבלעם הרשע אמר על מ"ש "ומספר את רובע ישראל", "מי שהוא קדוש ומשרתו קדושים יסתכל בדברים הללו, ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם" עיי"ש. והנה ז"ל רש"י בשבת (נ"ה ע"ב) על דברי הגמ' "שתי מצעות בלב אחת של שכינה", כותב וז"ל, "אחת של שכינה, כך היה יעקב עושה בד' אהלי נשיו מעמיד מטה לשכינה ובאותו אוהל שהוא רואה בו שכינה הוא בא ולן אותה הלילה", וע"ז אמרו **שבלעם הרשע נתקנא בזה** ובקש לקללם אבל כשנתהפך ע"י הקב"ה לברכה היה נאלץ לבטא בשפתיו את שבחו של יעקב באמרו **"מה טובו אוהליך יעקב"** - שהיכן שיעקב בחר לו האהל שם ראה את **"משכנותיך ישראל"** - השראת השכינה ודו"כ כי יראתי להאריך בזה. ועיין תרגום יונתן וי"ל שגם הוא רומז לנ"ל.

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. י"ל פ"ב בס"ד דהנה הספורנו מפרש. **"אוהליך - בתי תורה כמ"ש והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, משכנותיך - בתי כנסיות ומקדשי אל המיוחדים לשכן שמו שם"** עיי"ש. עפ"י ד הקדושים י"ל דהנה בס' **חקל יצחק** (פ' שלח) מביא מה ששמע מאביו **האמרי יוסף זצ"ל** שאיש א' **שאל להרה"ק רבי משה ליב מסאסוב זי"ע** האם יסע לא"י, והשיב לו עפ"י הגמ' (ברכות ח) דר"י תמה למען ירבו ימיכם על האדם כתיב אבל בחו"ל לא כיון דאמר ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו. וכותב **המהרש"א** דבי כנישתא דבבל יש להם קדושת ארץ ישראל, ועל כן הוי כאלו הם על האדמה וע"כ אמר הרה"ק הרמ"ל אם אתה יודע בנפשך שתוכל להתנהג בקדושה כזאת שתוכל לדור עם ב"ב בביהכ"נ אזי תסע לא"י ואם לאו שאינך יכול לדור בבית כנסת אסור לך לנסוע לא"י, עיי"ש דבה"ק.

ובזה י"ל פ"ה הגמ' (סנהדרין קה, ב) **"מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו לקללם, ביקש לומר שלא יהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אוהליך יעקב, לא תשרה שכינה עליהם, משכנותיך ישראל לא תהא מלכותך נמשכת ננחלים נטי"** (עיי"ש ובמהרש"א בחא"ג), וי"ל שהקללה שבלעם התכוון לקללם שלא יוכלו לך דור בא"י שיש לה כענין קדושת ביהכ"נ והשי"ת הפך הקללה לברכה כדאיתא בגמ' שם **"כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות"**, שהברכה הזאת של מה טובו נשארה ברכה, וז"ש **"מה טובו אוהליך יעקב"** - שהאהל היינו בית דירה בעוה"ז הוא כמו **"משכנותיך ישראל"**, כמו בית הכנסת כפירושו של הספורנו וא"ש. **וביותר** יומתק באופן שני, בהקדם דברי **אמנו"ר זצ"ל** לפרש ויקחו לי תרומה, **ובבעה"ט, "דבר אל בני ויקחו לי תרומה וגו', לשון פיוס כמו דברו על לב ירושלים"** עיי"ש, עפ"י **העקידה** לפרש תפילת שלמה, **"היה ה' א"א עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו"**, ששלמה חשש שמא אחרי הקמת המקדש לא תהיה יותר השראת השכינה בישראל בבתי ישראל אלא רק בביהמ"ק המקום המיוחד לשכינה עיי"ש דבה"ק ועיין **חת"ס** עה"פ בהפטורת פ' תרומה שהביא דברי העקידה ומה שפירש בדפח"ח. ולזה כאשר צויה השי"ת לבנות המשכן, חששו ישראל ג"כ שמא מעתה לא תשרה השכינה בבתי ישראל אלא במשכן וע"כ בקש הקב"ה ממש דבר אל בני"י שיפייס אותם ויאמר להם **"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"** כדרשת חז"ל **"בתוכו לא נאמר אלא בתוכם מכאן שהשכינה שורה בישראל"**, היינו שגם אחרי הקמת המשכן תמשיך השכינה לשרות גם בבתי ישראל, ובזה נתפייסו, עכדפח"ח של אמנו"ר זצ"ל.

וזה גם מה שבלעם הרשע ביקש לקללם שגם אם תהיה השראת השכינה תהיה רק בביהמ"ק, אבל לא בבתי ישראל, אבל הקב"ה הפך את הקללה לברכה וז"ש **"מה טובו אוהליך יעקב"** - שהשכינה שורה גם באהלי יעקב, אף ש"משכנותיך ישראל" - שיש משכן ומקדש מקום מיוחד לשכינה וא"ש בס"ד. שוב מצאתי בס' פני דוד להחיד"א שדרך קצת בדרך זה.

גמ"ח כלי עבודה "אביה" (שיכון ו')

רוב כלי העבודה: פטישון, רתכת, דיסק, מקדחות, מברגות, וכיו"ב

חדש!!! מכשיר קונגו !

יעוץ וליווי מקצועי חינם!

טלפון: 03-6780673 או 054-2149883 (שלמה)

פתרון חידות השבועיות (חוקת):

חידות השבוע

1. בהמת חז"ל הוציאה הפותחת
בחנניה (לא מוקצה או נעבה וכו')
שנשחטה ברת וכו' וכו' וכו' וכו'
הלקה למהדרין בכל חלי טריפות
ו ואין באכילתה כל סכנה וכו' וכו'
(וחי) פתורה טבולות (ספורות)
ואעפ"כ אסורה באכילה
2. לפי חשבונות - מי אכיל
בארבעה פסוקים רצופים חסר
מלא חסר מלא.

© כל הזכויות שמורות למחבר

התודה והברכה להמתפללים הנדיבים

אשר תרמו כבר 85 סידורים חדשים לבית המדרש.

עדיין זקוקים אנו לתרומה עבור

לפחות 35 סידורים נוספים.

כמו"כ אנו מעוניינים לקנות גם חומשים חדשים